

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ПРИВАТНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ

Альфорова Т. М.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету
ORCID: 0000-0003-1208-8153

НОВЕЛИ СПАДКОВОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ВІДУМЕРЛОЇ СПАДЩИНИ ЩОДО НЕУРЕЧЕВЛЕНОГО МАЙНА

Законом України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [1] (далі – Закон № 2923-IX) (набрав чинності 22.05.2023 року) внесено низку змін до позитивного спадкового права.

Передусім змін зазнала ключова для спадкового права категорія місця відкриття спадщини.

До 22.05.2023 року місцем відкриття спадщини, за загальним правилом, вважалося останнє місце проживання спадкодавця (ч. 1 ст. 1221 Цивільного кодексу України [2] (далі – ЦК України)), а у випадку невідомості місця проживання спадкодавця місце відкриття спадщини визначалося за місцезнаходженням нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – за місцезнаходженням основної частини рухомого майна (ч. 2 ст. 1221 ЦК України).

Зміни, внесені Законом № 2923-IX, передбачають істотну зміну підходу щодо визначення місця відкриття спадщини. Тепер місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні такого майна, або вимоги кредиторів (ч. 1 ст. 1221 ЦК України). Істотність цієї новели полягає в повній відмові від зв'язку місця відкриття спадщини із місцезнаходженням майна спадкодавця та в уможливленні відкриття спадщини фактично в будь-якому місці.

Ключовий характер місця відкриття спадщини у спадковому праві зумовлений тим, що правове регулювання багатьох спадкових відносин посилається на місце відкриття спадщини як на обставину, що має правове значення.

Так, до 22.05.2023 року суб'єкт права на від умерлу спадщину – територіальна громада в особі відповідного органу місцевого самоврядування – визначалася із урахуванням місця відкриття спадщини: (1) «у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від

права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини, а якщо до складу спадщини входить нерухоме майно – за його місцезнаходженням, зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою» (абз. 1 ч. 1 ст. 1277 ЦК України); (2) «спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини, а нерухоме майно – за його місцезнаходженням» (ч. 3 ст. 1277 ЦК України).

У зв'язку із змінами, внесеними Законом № 2923-ІХ щодо визначення місця відкриття спадщини, останнє вже не могло б використовуватися як критерій для визначення суб'єкта права на відумерлу спадщину. Тому Законом № 2923-ІХ внесено також відповідні зміни до ст. 1277 ЦК України. І з урахуванням цих змін:

1) зобов'язання подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою покладається на орган місцевого самоврядування за місцезнаходженням нерухомого майна, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходженням основної частини рухомого майна (абз. 1 ч. 1 ст. 1277 ЦК України);

2) спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцезнаходженням нерухомого майна, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходженням основної частини рухомого майна.

Звідси – на відміну від попередньої редакції відповідних норм – поточне позитивне правове регулювання забезпечує перехід відумерлої спадщини у власність територіальної громади лише в частині уречевленого майна, яке підлягає дихотомічному поділу «рухоме майно – нерухоме майно» та щодо якого можливо визначити його місцезнаходження.

Попереднє ж правове регулювання завдяки використанню критерію місця відкриття спадщини забезпечувало також і перехід відумерлої спадщини у власність територіальної громади в частині неуречевленого майна (наприклад, майнових прав автора, корпоративних прав тощо), яке не має такої властивості як місцезнаходження. Право власності на таке неуречевлене майно переходило до територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

У зв'язку із цими змінами порушується функція інституту відумерлої спадщини, яка полягає у запобіганні безхазяйності майна (в широкому сенсі) і забезпеченні юридичної визначеності та стабільності правовідносин.

Наприклад, майнові права на твір входять до складу спадщини (ч. 1 ст. 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3]). У разі спадкування майнових прав на твір за законом спадкоємець набуває такі права у повному складі разом з правом на одержання передбаченої законом справедливої винагороди за використання творів (ч. 2 ст. 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Жодних спеціальних правил щодо ситуацій відумерлості спадщини, яка включає майнові права на твір, законодавством не передбачено.

У ситуації, коли до складу спадщини входять майнові права на твір, і відсутні спадкоємці, як це описано у ч. 1 ст. 1277 ЦК України, доля цих прав лишається не визначеною. Внаслідок цього, зокрема:

1) порушуються загальносуспільні інтереси: відтепер неможливо у законний спосіб отримати право на використання твору;

2) порушуються інтереси контрагентів померлого суб'єкта авторського права, з якими той перебував у зобов'язальних відносинах з приводу відповідних майнових прав автора. Наприклад, ліцензіати перебувають у ситуації правової невизначеності: відсутній належний суб'єкт права на плату за використання об'єкта авторського права, відсутній належний суб'єкт, з якими можливо вирішити питання зміни, припинення, розірвання, продовження ліцензійного договору тощо;

3) порушуються права та законні інтереси співавторів, інших співвласників майнових прав на відповідний твір: відсутня можливість отримати у уповноваженого співавтор (співвласника) дозвіл на той чи інший спосіб використання чи розпорядження твором у випадках, коли цього вимагає закон.

Таким чином, розглядувані новели призвели до порушення на рівні позитивного права одного із основних елементів принципу верховенства права – принципу правової визначеності.

Ситуація, що склалася, могла б бути вирішена додатковим регулюванням цього питання в межах саме позитивного авторського права, однак це вбачається точковим і неповним вирішенням ширшої проблеми – відумерлості спадщини, що включає неуречевлені майнові права.

У зв'язку із цим вбачається за доцільне доповнити ЦК України нормою, відповідно до якої суб'єктами права щодо відумерлої спадщини в частині неуречевлених майнових прав є органи місцевого самоврядування за останнім місцем проживання спадкодавця, а якщо таке невідоме – за місцезнаходженням нерухомого майна або його основної частини, а за відсутності нерухомого майна – за місцезнаходженням основної частини рухомого майна.

Тому пропонується у Цивільному кодексі України:

1) частину 1 статті 1277 доповнити абзацом другим такого змісту:

«У разі наявності у складі спадщини неуречевлених (не пов'язаних безпосередньо із певними нерухомими чи рухомими речами) майнових прав заяву про визнання спадщини відумерлою у відповідній частині зобов'язаний подати до суду орган місцевого самоврядування за останнім місцем проживання спадкодавця, а якщо таке невідоме – за місцезнаходженням нерухомого майна або його основної частини, а за відсутності нерухомого майна – за місцезнаходженням основної частини рухомого майна».

У зв'язку із цим абз. 2–4 ч. 1 ст. 1277 вважати абз. 3–5 ч. 1 ст. 1277 відповідно;

2) ч. 3 ст. 1277 доповнити абзацом другим такого змісту:

«Спадщина, визнана судом відумерлою, в частині неуречевлених (не пов'язаних безпосередньо із певними нерухомими чи рухомими речами) майнових прав переходить у власність територіальної громади за останнім місцем проживання спадкодавця, а якщо таке невідоме – за місцезнаходженням нерухомого майна або його основної частини, а за відсутності нерухомого майна – за місцезнаходженням основної частини рухомого майна».

Список використаної літератури:

1. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закону України від 23.02.2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>

Виприцький А.О.

кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Процеси соціального зростання багатьох країн світу доводить, що основним показником цих процесів є формування та збільшення інтелектуального мислення людини. Для активізації інтелектуальної діяльності, комунікації її у світові, світові та ринок України потребує державну підтримку всіх процесів її формування.

За останні роки в Україні було створено органи державної влади, які здійснюють забезпечення діяльності у сфері правового захисту об'єктів інтелектуальної власності. Проте чинна законодавча система не в повному обсязі відповідає вимогам надійного правового захисту результатів інтелектуальної діяльності.

Існує необхідність в удосконаленні захисту результатів інтелектуальної власності, насамперед, це стосується її меті та змісту. Вирішення цього складного та надзвичайно значного завдання значною мірою залежить від визначення всіх складових цього змісту, наявності їх постійної взаємодії, створення нормативно-правових і управлінських засад функціонування – це про вбудувати певного системного підходу, як у структурному аспекті врегулювання правових відносин.

Регулювання правових відносин є одним із аспектів управління захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності в правових відносинах людей і ставленні до результатів інтелектуальної діяльності в суспільстві. Зауважимо,